

Mezőgazdasági socialismus Magyarországon.

Írta: ALEXY LAJOS.

Mezőgazdasági socialismuson a mezei munkásosztálynak sorsa javítására irányuló azt a törekvését értjük, amely a termelés közösségét tekinti végcélül. Ha tehát e kérdéssel foglalkozunk, mindenekelőtt e törekvések alanyát, a mezei munkásosztályt, kell megismernünk és pontosan körülírnunk. Magyarországon e társadalmi osztályhoz tartoznak:

1. a mezőgazdasági napszámosok, akiknek száma
hozzátartozóikkal együtt 3,016.129
  2. a mezőgazdasági cselédek, számuk 1,233.784
  3. a törpebirtokos napszámosok, számuk 1,529.365
- Összesen : 5,779.278

vagyis az ország lakosságának 32%-a.

A három alosztály oly szoros összefüggésben áll egymással, hogy az egyikből a másikba való átlépés az illetőnek társadalmi és jórészt gazdasági helyzetén sem változtat. Nem azt kell ezen értenünk, hogy mind szervezett, osztálytudatos munkáselem volnának, hanem, hogy a földműveléssel foglalkozó népességnek e részében találhatjuk meg a jelen állapotokkal való elégedetlenség csiráit. Ez az elégedetlenség, itt megismerendő okok hatása alatt, fölkelte az osztálytudatot, a szervezkedés vágyát, amely a kezdetlegesebb földosztási ábrándoktól föl a kommunista eszméig különböző törekvésekben nyer kifejezést. A mozgalom nálunk még gyermekkorát éli, s így helyenként és időnként szemlélhetjük annak egyes tüneteit. Épen ezért tartózkodva az általánosítástól, részleteiben kell megismernünk, hogy egy-egy képet alkothassunk róla. A kérdést érdekessé teszi az a körülmény, hogy szervezett mezőgazdasági proletariátust Magyarországon kívül még csak Olaszországban találhatunk, s legföljebb Oroszországban van kilátás arra, hogy hasonló törekvések kerüljenek fölszínre.

Kérdésünk tárgyalásában először is a mai mezei munkásosztály és a mezőgazdasági socialismus kialakulásának történeti okaival ismerkedünk meg, majd, az elméleti alap érintésével, áttérünk a mozgalmak történetére. A mezei munkásság jelen helyzetének megismerése után az életben levő és készülő tételes társadalompolitikai törvények, illetőleg reformtervek rövid áttekintésével fejezzük be fejtegetésünket. Arra törekszünk, hogy a kérdést minél több szempontból ismertessük meg, bár a külföldi hasonló mozgalmakat, valamint a tételes intézkedéseket, mivel nincsenek a tárgyalás szoros összefüggésben, nem fogjuk érdemileg megismerni.

Az úrbériség idejében kétféle jobbágy volt, u. m. telkes és teleknélküli jobbágy, vagy zsellér. Az utóbbinak lehetett esetleg háza is. A zsellérek a mai mezei munkásosztály ősei. 1830 után mozgalom indult meg egyes gazdagabb jobbágyközségekben a jómódú jobbágyok között, hogy a földesúrnak szolgáltatott úrbéri kötelezettségeik alól pénzért fölmentést nyerjenek. Ezt az örökváltságot számos községben körösztil is vitték, s így az úrbéres gazdából földbirtokos, a zsellérből pedig mezei munkás lett. Az így megvagyonosodott gazdák ugyancsak szűkeblűen bántak el a volt zsellérekkel, a közös legelőkről kitiltották őket, ellenben a váltság-pénzt beszédtek tőlük. Az 1848. IX. t.-cikkkel megszűnt úrbériség szintén a gazdag földes jobbágyok javára vált, mivel az az úrbériség terheit levette róluk, és ők önálló földbirtokosokká lettek. Méltányosabb volt a törvényhozás az örökváltsági intézményben, mert ebben a terhet, a földesúrnak adott váltságot, a zsellér is fizette, az előbbiben azonban csak a földes gazdák viselték a terhet.

Az egyedies (individualista) szabadelvűségnek kifejezést adó törvényhozások hibájául rótták föl Európaszerte, hogy csak jogokat adott a népnek minden gazdasági tartalom nélkül. A kor vezető gondolatait oly eszményi módon megvalósítani igyekvő 48-as törvényeinknek is meg van ez a fogyatkozásuk, s igen természetesnek kell találnunk, ha a szabadság, egyenlőség és testvériség szellemében hozott törvények az addig jog és vagyon nélküli népben, mikor a jogot megkapta, a föld utáni vágyat is fölköltötték, amint ezt 1848-ban az ország több helyén a tömeges földosztási törekvésekből láthatjuk. E mozgalmakat azonban a kormány határozott föllépése, a vezetők szigorú meg-

rendszerabályozása után, hamarosan elnyomta. Az első miniszteriumnak nem volt ideje arra, hogy a földesúr és jobbágy közötti összes jogviszonyokat rendezze. Így a közösen használt legelők, erdők, nádasok elkülönítése a szabadságharcz utáni időkre maradt. A birtokelkülönítés az 1853. és 1854-iki nyílt parancsok alapján indult meg. Tömérdek pör keletkezett ebből. A jobbágy bizalmatlanná lett volt földesura és az annak érdekkörébe tartozó úri osztály iránt. Mérnök, szolgabíró a földesúrnál szállott meg, s az igazságtalan földelkülönítés gyanúja, ha föl is teszszük, hogy legtöbb esetben alaptalanul, de valószínűséggel mindenütt fölvetődött. Ha még hozzáveszszük ehhez a fejletlen állapotokkal járó kezdetleges közigazgatás hibáit, a városi és egyéb tisztviselők által elkövetett sikkasztásokat, a melyek a munkásosztály és általában a paraszt szempontjából az úri osztály terhére írandók, az ellenséges magatartást és az úri nép tekintélyének sülyedését nem nehéz magyaráznunk. Még egy határozottan erkölcsi mozzanatot kell kiemelnünk, mielőtt a socialis törekvések gazdasági alap föltételeire térnénk át. A birtokelkülönítés és legelőkiosztás előtt a legkezdetilegesebb gazdálkodás dívott nálunk. Fölszínes (extensivus) állattenyésztés, aránytalanul kevés szemtermelés jellemzik az akkori gazdálkodást. – Ezzel együttjárt a gazda és cseléd közti csekély különbség, a két osztály tagjainak gyakori összeházasodása és az ennek következtében fönnálló patriarchal jó viszony. Bérét természetben kapta, együtt étkezett a gazda családjával. A szemtermelés elterjedésével, a legelők föltörésével ez az állapot lassanként kezdett megszűnni. A beállott jómód következtében, amely a kissé mélyrehatóbban (intensive) űzött gazdálkodással együttjárt, a gazdaosztály már a ruházzkodásban is erősen megkülönbözteti magát. Az újabb időben pedig a gazdák mind általánosabban kezdenek fölhagyni a kosztos cselédek tartásával, s az uradalmakban már az úrbériség megszűnte után behozott konvencziós rendszer a gazdák közt is általánossá vált. Ez a rendszer bizonyos meghatározott mennyiségű élelmiczikkek időnként való kiszolgáltatásából állott, de egyúttal a legtágabb teret nyújtja a gazda részéről történő visszaéléseknek, ami a gazda és munkás vagy cseléd közötti ellenségeskedésnek legfőbb oka volt. A családias viszony megszűnése erősen emlékeztet bennünket az ipari socialismusban mutatkozó hasonló jelenségre. A czéhek megszűn-

tetésével ugyanis ott is megszűnt a munkaadó és munkás közti patriarchai jó viszony.

Visszatérve a kérdésnek fontosabb, gazdasági oldalára, láttuk, hogy a zsellérekből mint alakúit ki az úrbériség megszűntével a vagyontalan mezei munkásosztály. Számukat az ország lakosságának 10%-ra teszik 1848-ban, de aztán lavinaszerűen növekedett az, úgy, hogy napjainkban az országos átlag 327H. Ez 300% növekedés, amelylyel szemben az összes népesség szaporodása alig több 30%-nál. A szegényebb néposztályok nagymértékű szaporodása közismeretű dolog, de ilyen örületes szaporodásra mégsem képesek. Kissé bonyolult dolog ennek a magyarázata; azért a távolabbi okokat is figyelembe kell venni. A közlegelők kiosztása után megkezdődött a gazdaosztály egy részének pusztulása. A könnyű szerrel kapott földet sokan nem becsülték meg eléggé: mások pedig, a vízszabályozás költségeitől rettegve, adtak túl a nekik jutott részen, persze potomáron. A gabonaáraknak az 1850-es években bekövetkezett tartós emelkedése, az ennek következtében beállott jólét általános fényűzésre adott alkalmat, mely szintén megkövetelte a maga áldozatait. Sok községben az esztelenül túlhajtott földosztás a községi vagyon teljes pusztulásához vezetett, ami azután a községi terhek aránytalan növekedését okozta. Az állami terhek is jelentékenyen súlyosbodtak a műveltség haladásával szükségessé vált intézmények létesítése miatt. Legnyomasztóbban nehezettek azonban a kisbirtokosra a magas földárak, továbbá, a mezőgazdasági válsággal kapcsolatban, az alacsony gabonaárak következtében a fokról-fokra emelkedő eladósodás. Lehetetlen kamatokat fizettek a rendezetlen birtokviszonyok között. A 48%-os kamatláb nem is volt ritka az absolutismus alatt s az alkotmány visszaállítása utáni szabad uzsora korszakában. A rendszerű kamatláb 18-24% közt ingadozott. Ilyen viszonyok között a kisbirtokos, aki kénytelen volt pénzt venni föl, a legbiztosabb úton haladt a mezőgazdasági proletariusok táborába. Pedig az Alföld szeszélyes időjárása sok kiscgazdát kényszerített erre. Az 1883-ból való legrégibb adat szerint az összes jelzálogteher 38.9%-a a 10 holdig terjedő birtokokra volt betáblázva. A 10 holdig terjedő gazdaságok pedig igen csekély hányadát teszik ki az összes gazdaságok területének. A 10 holdon alóli gazdák egy része törpebirtokos, tehát az általunk

vizsgált osztályhoz tartozik, és nyomasztó adóssága nem kevéssé járul hozzá ahhoz, hogy elégedetlenkedjék. Hogy az adatainkból kimutatható kisbirtokosok milyen viszonyban állanak ez adósságteherhez, arra nézve lássunk egy a 90-es évekből vett adatot. Hódmezővásárhelyen az összes birtokosok

27%-a	1 holdon aluli gazda,
29%-a	1-5 holdas gazda és
22%-a	5-15 holdas gazda.

A 28% körüli mozgó törpebirtokosság nem a jobbágyság idejéből maradt fenn, hanem a folytonos birtokelaprózódás révén jött létre, melynek bizonyítéka a, sajnos, csak egy évre szóló adatunk, amely szerint Hódmezővásárhelyen:

1 holdas		1-5 holdas gazda
1894-ben	2549,	2706,
1895-ben	2895,	2887.

S így megy ez folyton lefelé; mindig több lesz a törpebirtokos és a törpebirtok. így lesz a főtől vázolt módon a kisgazdából törpebirtokos. Egy hatalmas osztálymozgalom ez, de nem kedvező, nem fölfelé menő irányban, hanem az elszegényedés felé haladó osztálymozgalom. Innen magyarázható meg a mezőgazdasági proletariátusnak aránytalan növekedése.

A mezei munkásosztály megélhetési viszonyainak történetét kutatva, visszatérünk a közlegelők fölöstására, mely a birtokelkülönítés után következett be s amelyből a mezei munkások üres kézzel kerültek ki, sőt még a jószágértartás jövedelmező foglalkozását is abba kellett hagyniok, mert nem maradt közlegelő, vagy szűkkeblű gazdák eltiltották a legeltetést. Szerencsére a mezei munkásság kárpótlást nyert veszteségeiért a robotmunka megszűnése után emelkedő munkabérek s a meg-növekedett munkaalkalom által. Igen fontos tudnivaló az, hogy a munkások akkor egész éven át kaptak foglalkozást. Az aratás átlag kétszer annyi ideig tartott; előtte és utána a felesbe vállalt kukoricza adott nekik meglehetősen munkát, télen át pedig a nagy uradalmakban való nyomtatás foglalkoztatta őket. A feles művelés, ha nem is a legkedvezőbb- művelési mód, mindazonáltal elég nagy áldás volt a munkásra nézve a későbbi viszonyokhoz képest. A föld értékének növekedésével oly kapások lettek a feles földek, hogy robotmunkát kellett érte végezniök, sőt úgynevezett uzsurát is fizettek; majd a

70-es évektől kezdve, mind általánosabbá vált a harmadában való művelés, amely a sertéstartást még lehetővé tette, de már a ráfordított munkát nem jutalmazta kellőképpen.

Az országosan elterjedt nyomasztó viszonyok mellett a helyi tünetekre is figyelemmel kell lennünk. Csanád-, Csongrád- és Békésmegyékben a mezei munkásproletariusok a legnagyobb számmal szerepelnek, a napszamosok, földmunkások, szakmány-munkások óriási hányadát teszik alakosságnak e megyékben. A rosszabbodó főkereseti ágakkal szemben az általános haladással egy csomó új munkaalkalom nyílt meg a mezőgazdasági munkások számára. Csak a legfontosabbakra térve ki, első helyen a vízszabályozási munkálatokat kell figyelembe vennünk. Az 1848 óta mind nagyobb méreteket öltő gátépítésekben előforduló kubikolást eleinte a legátkosabb kényszermunkának tekintették, de megszokták, megtanulták, s így a békési, csanádi, csongrádi parasztmunkás egyedárusi helyzetet teremtett magának az 1875 óta nagy készüléttel megindult ármentesítési, sőt vasút-építési munkálatok végzésében is. Országszerte híresek voltak, mint kubikusok, s ez által nagy keresetre tettek szert. Ez a tisztán gazdasági munkások helyzetén is javított. Emelkedtek követelményei, fogyasztása és műveltsége, s, tekintettel arra, hogy ez a kedvező helyzet hosszú ideig: 20-25 évig tartott, nagy mértékben szaporodtak. Jövedelmük, a szerencséjükhöz képest, 400-600 frt-ra rúgott, amit ma sem keresnek meg a munkások. A 80-as évek közepén azonban egyszerre vége szakadt a jó kereseti viszonyoknak. A 3-4 frt-os napszámok két év alatt 150 frt-ra szállottak le. A nagyobb vízszabályozási munkák befejeződtek; az egyedárusi helyzet gyöngült némileg azáltal, hogy mind több és több ember kezdte elszakítani a kubikolás fogásait. A munkások a vállalkozókra panaszkodtak, és valóban, a magának busás hasznot biztosító fővállalkozó kezéből 4-5 alvállalkozó kezén ment át újabb rend szerint a munkás pénze. A dolgot nem találó, hazatérő kubikos helyét, az otthonmaradottak szaporodása folytán, betöltve találta s, hogy magát föntarthassa, kénytelen volt a legolcsóbb bérek mellett is dolgozni. Azután a cséplőgépeket kezdik használni, s az aratást egy tizedért, vagy tizenegyedrészért vállalják csépléssel együtt. Télen meg nem lehet munkát kapni. Ennek következtében terjed az elégedetlenség; szóval, a viszonyok megvannak már érve a socializmus befogadására.

Hogy a socialista tanok olyan nagyon terjednek napjainkban a mezőgazdasági munkások között, annak bizonyára van egy állandó oka, amely az egész országban érezteti hatását. Itt nem tekintjük azt az okot, mely a socialismusnak legmélyebb alapja, a vagyon egyenlőtlenségét, amelynek hatásaival a következőkben fogunk megismerkedni, és a 80-as évek óta mezőgazdaságunkban beállott pangást, az úgynevezett mezőgazdasági válságot fogjuk a mi szempontunkból vizsgálni. Elismerem, hogy az alacsony gabonaár a gabonát el nem igen adó, sőt inkább vásárló mezei munkásosztályra közbötlően semmi, sőt, egy kis rossznyelvűséggel azt is mondhatjuk, hogy kedvező hatással van; de viszont hivatkozhatom ECSERI LAJOS-nak érdemes munkájára, amelynek már a címe is: *»Az alföldi munkáskérdés és a mezőgazdasági válság«*, mutatja, hogy a két kérdés szorosan összefügg. ECSERI gyakorlati szempontból fogja föl a kettő közötti kapcsolatot, mint a földbirtokosra nehezedő két legsúlyosabb csapást. A baj »gyűrve jön« mondja, amikor a válságról áttér a társadalmi mozgalmakra. Kissé magasabb szempontból nézve a kettő közötti összefüggést, megtaláljuk a szigorú okozati kapcsolatot.

Az úrbériség megszüntetésével áttérnek a fölszínes (extensívus) állattenyésztésről a folytonosan mélyrehatóbbá váló (intenzívus) szemtermelésre, a hármas forgású rendszerrel a váltógazdaságra. A krími háború és kezdődő búzakivitelünk következtében a búzaárak emelkedtek. Ez a 80-as évekig tartott; attól fogva pedig a búza ára a következőképen alakult:

1881-ben a búza átlagos ára a tőzsdén 12.73 frt. volt.

1882-ben » » » » » 11.22 » »

1888-ban » » » » » 7.24 » »

Szóval, mezőgazdaságunk a 80-as évektől nem fejlődhetett a megkezdett irányban. A magas gabonaárak mellett hasznosság vált a minél behatóbb azaz több munkát megkívánó gazdálkodás, mivel így a földbirtokos sokkal nagyobb hasznot tudott magának biztosítani. Amerikában azonban ezzel ellentétes irányzat indult meg. Nem a meglevő szántóföldek tökéletesebb kihasználásával, hanem a minél kevesebb és olcsóbb gépmunkával megművelt, a minél nagyobb területre kiterjedő gazdálkodás lépett életbe. Mivel a terület korlátlan mennyiségben állott rendelkezésre, a gazdálkodásnak ez az alacsony szín-

vonalon álló mintája vált uralkodó irányzattá. A mi földbirtokosainknak sem maradt egyéb hátra, mint követni ezt, mert, ha a nagyobb munkaerő alkalmazása által a nagyobb termésben akart volna kárpótlást szerezni (a csökkenő hozadék törvényére hivatkozom csak), nem tudta volna a munkatöbblet ellenértékét megkapni a kevésbé megnövekedett hozadékban, az alacsony áron eladott gabonában. Sokkal célszerűbbé vált számára a költségek, illetőleg a munkamennyiség leszállítása, amit egészen világossá tesz előttünk a megfordított hozadéki törvény: nagyobb mértékben lehet a földre fordított munkát kissebbíteni, mint a milyen mértékben ezáltal a termés csökkenni fog. Ennek a munkacsökkentésnek, ha az csak az eddigi irányzattal szemben volt is megállás, a folytonosan szaporodó munkásosztály adta meg az árát. Az olcsó munka, melyet a cséplőgép végzett, a bővében levő mezei munkásokkal fele idő alatt elvégzett aratás: a mezei munkásosztály nagy részét tétlenségre kárhoztatta, s a gépek és a munkanélküli tömeg lenyomták a munkabéreket. Csak a legszembetűnőbb adatokat sorolva föl, látjuk, hogy az aratási napszámber: 1874-ben, 1884-ben.

Alsó-Fehér megyében	118 kr.	75 kr.
Baranya »	105 »	90 »
Békés »	140 »	117 »
Jász-Nagy-Kun-Szolnok megyében	100 »	92 »
Krassó-Szörény megyében	100 »	80 »
Pozsony megyében	95 »	75 »
Mosón »	130 »	95 »
Torontál »	180 »	155 »

Vannak emelkedő irányzatú bérek is, de azok túlnyomólag csökkentek. Nem a cséplőgépek voltak a baj okozói, mint azt a mezei munkásosztály hitte, hanem az, hogy a gépek által kiszorított emberi munkaerő nem talált érvényesülést a földmunkák terén, s nem maradt más a munkás számára, mint a kivándorlás, vagy, ha arra nem volt képes, az elégedetlenekhez való csatlakozás, mert nálunk arányoslag nincs nagy lehetőség arra, hogy, városba költözve, az iparban találjon foglalkozást magának a mezei munkás.

A mai mezei munkásosztály keletkezésének, helyzetének történetét a 80-as évek végéig figyelemmel kísérvén, számos oly tünetet észleltünk, amelyek elégedetlenségét fölköltötték s

a mai, általánossá vált osztályküzdésben való részvételre sarkalták. A viszonyok az ipari munkásságunk közt már meglévő magyarországi nemzetközi socialista párt kötelékébejuttatták, bár tagadhatatlan, hogy számos kísérlet történt abból a célból, hogy külön földműves munkásmozgalmat létesítsenek; de, úgy látszik, hogy az említett pártnak túlnyomó súlya egyelőre, mint eddig is, minden más irányt magába fog olvasztani.

Mielőtt a mezei munkásosztály harcának részletes tárgyalására mennénk át, meg kell ismernünk, hogy a tőlük vallott és MARX-tól föllállított elvek mennyiben képezhetik alapját az ő törekvéseknek. A mezőgazdasági socialismusnak elméleti alapját is – ellentétben a később megismerendő gyakorlati kivittel és törekvésekkel – MARX-nak a gazdasági fejlődésről szóló tanai képezik. Ezek nyilvánulnak törekvésekben elméleti háttér gyanánt és vezetőik tanításaiban is. Mint minden socialisticus világnézet, ez is a mai társadalmi viszonyok bírálatából indul ki. Csak az marad kérdéses, hogy alkalmazható-e a MARX-féle elmélet, a gazdasági fejlődés tana, a magyar, sőt általában a mezőgazdasági viszonyokra?

MARX főleg az ipari fejlődés törvényeit, az ipari munkásságot tartotta szem előtt, de evolúciós elméletét nemcsak az ipari és forgalmi fejlődésre, hanem a társadalmi gazdaságra általában is kiterjesztette. Ebből természetesen nem egy tarthatatlan elmélet keletkezett. Különösen a mezőgazdasági fejlődés nem igazolja MARX tanait. Az ipari fejlődésben még csak látjuk a nagy ipari vállalat kedvezőbb voltát a kis üzemmel szemben és látjuk a fölszivódást is, sőt az ipari termelésnek központosító és fölhalmozó irányzatát is észlelhetjük a trustök és kartellekben, szóval a szervezett ipar felé való haladást még csak észrevehetjük; továbbá a munkások mindjobban növekedő szakszervezeti mozgalma a szervezett ipar kisajátításának és a közös termelés elmélete megvalósításának is előjele lehet; de látjuk-e mindezt a mezőgazdasági fejlődésben? Az összes birtoknemek meglehetősen állandóságot mutatnak, sőt inkább a törpe birtok szaporodásának a jelensége észlelhető.

Ám a védelmet és bírálatot engedjük át ama német íróknak, akik, a fejlődésnek ezen a várt iránynyal ellentétes voltán megütközve, a socialismus elméletének mezőgazdasági kérdését megvitatták. A kialakult egyik irány feje: KAUTSKY KÁROLY. Ő

a MARX-féle álláspontot védi s azt állítja, hogy a fejlődés iránya a mezőgazdaságban is ugyanaz, csak hogy nem oly gyorsan haladó, mint az iparban. Ennek az oka abban áll, hogy amíg a nagy tőke gyarmatosító törekvései tartanak, addig a mezőgazdaság képtelen a továbbfejlődésre, mert a tengerentúli szűzföldek mezőgazdasági termése, bevonva a világversenybe, megakadályozza azt.

A másik irány, amelynek DÁVID EDVÁRD a képviselője, a mezőgazdasági fejlődést az iparinak fordítottjaként tekinti. A mezőgazdaságban nem az emberi munka formálja a terményeket, hanem a természet ereje, s az emberi munka csupán támogatja a természet folyamatait. Ezért a mezőgazdaságban sokkal kisebb a gépek szerepe, sőt, minél mélybehatóbb a földművelés, arányosan annál kevesebb gépre van szükség; ellenben fokozottabb mértékben lesz kívánatos, hogy a munkás értelemmel és érdeklődéssel munkálja a földet és a rajta élő szervezeteket. Ezt nem lehet elvárni a napszámostól, mert munkája eredményét nem lehet úgy ellenőrizni, mint az ipari bér munkását, hanem lehet a törpebirtokostól, aki saját földjén dolgozik s e mellett a szövetkezés útján a nagybirtok jó oldalait is megszerzi. A szövetkezeti mozgalom minden országban, ahol a kisbirtoké a túlsúly, valóban erősen élénkül. Ebből arra következtet, hogy a mezőgazdasági termelést nem a tőke, hanem maga a nép szervezi és nem a nagybirtok fölhalmozódására, hanem a törpebirtok szövetkezeti mozgalmán köröszkül szerveződik a socialismus eszménye felé. Az utóbbi elmélet a nagybirtokkal, mint hűbéri termékkel, szemben a polgári társadalom teendőit a proletarius vállaira hárítaná, amennyiben a termelő erők szaporítását és növelését, mely MARX elmélete szerint a polgári társadalom földadata volna, a szövetkezett törpebirtokosra hárítaná.

A magyarországi munkásosztály törekvéseivel annyiban egyezik ez az elmélet, amennyiben a folytonosan tartó válság következtében a nagybirtok nem képes beható gazdálkodásra, holott a földdel szoros kapcsolatban lévő törpebirtokos, a szövetkezés jó oldalait fölhasználva, megfelelnet a behatóbb gazdálkodás, szóval a társadalmi termelő erők növelése követelményének. A kormány kezdeményezésével nálunk megindult tejszövetkezeti mozgalom, melyet a kisbirtokosok nagyban pártolnak, szép eredményeket ért el máris. 1895 óta 600-nál jóval

több tejszövetkezet alakúit, melyek a virágzás magas fokát érték el a kétes sikerű fogyasztási szövetkezeti mozgalommal szemben, s ha nem is szabad ebből komoly következtetéseket vonnunk, a termelő szövetkezeti mozgalom hazai és külföldi sikerei mindenesetre inkább a DÁVID-féle elmélet létjogosultságát igazolják, mint a KAUTSKY-féle szigorú ragaszkodást a marxismushoz.

Természetesen ezzel nincs kimerítve a földre vonatkozó collectivista elméleteknek, sem a föld államosításának bőséges irodalma. Ne feledjük azonban, hogy mi a magyar mezői munkásosztály törekvéseivel foglalkozunk, melyet a Németországból hozzánk származott ipari socializmus irányított és fog még sok időn át irányítani, egyelőre MARX elveihez híven. Később még lesz alkalmunk látni, hogy voltak törekvések a földműves socializmusnak az ipartól való elválasztására, és annak a jövőben megvalósítása, az ipari munkások vezetőitől kevésbé függő földműves socializmus, nem lehetetlen, hogy az észszerűbb elvek-ből kiinduló elmélet híve lesz.

A munkásosztály történeti fejlődésében eljutottunk addig, hogy helyzete a 80-as évektől kezdve erősen rosszabbodott. Kénytelen volt régebbi életmódjával fölthagyni és minél egyszerűbben élni. Terhei növekedésével kizsákmányoltnak érezte magát. Sorsával senki sem törődött, egészen magára volt hagyatva. Azoknak a tanácsát hallgatta meg tehát, akik foglalkoztak vele, s, nem igen gondolva azzal, hogy miben is áll a socializmus, örült, hogy kifejezést adhat elégtelenségének. A földműves socializmus először Békés-, Csanád- és Csongrád-megyékben mutatkozott. Itt voltak meg leginkább azok a föl-tételek, melyek az ipari socializmusnak is alapját képezik. A napszámosok nagy száma, tömeges együttélésük nagyobb köz-ségekben, nagy társadalmi és vagyonkülönbség a gentry osztály és a középbirtok hiánya miatt. E jelenségek mind a török hódoltság következményei voltak. Orosháza, Aradon már 1880-ban tartottak az ott élő socialisták összejöveleket, melyekbe a földműves munkásokat is bevonták. Orosháza az eszméket először is GÜNTHER ISTVÁN óras ismertette meg velük. Békésmegyére, Hódmezővásárhelyre is csakhamar áterjedt a mozgalom. A bujtogatok nem a socialista tanokkal hódították meg a népet, hanem, a nép elkeseredését, elégtelenségét föl-

használva, az alsóbb néposztály gondolkodásának megfelelően hirdették tanaikat. Az izgatást rendszerint az úriosztály ellen való bujtogatással kezdik, melynek tagjai, állítólag mit sem dolgozva, a népen élőködnek. Velük szemben a társadalom egyedüli hasznos tagjaiul a munkásosztályt tüntetik föl. A mozgalom kezdetén a földfölosztás, az úriosztály, néhol a zsidók elleni gyűlölet nyilvánult, mint szellemi kapocs, mely a vezetőket és munkásokat egybefűzte. Csak lassan mentek át a soeialista elvek, melyeket a bujtogatók lelkiismeretes buzgalommal hirdetnek, a nép tudatába. Innen van az új keletű mozgalmakban a csendőrséggel való gyakori összetűzés, községháza megtámadása, telekkönyv megsemmisítésére történő kísérletek. Ha kiforrottabb a mozgalom, akkor a munkás már nem földosztásról ábrándozik, hanem úgy gondolkozik, hogy egyelőre hadd legyen a föld másé, csak a munkásnak legyen belőle oly jövedelme, mely szükségleteit fődözi.

Általában, a munkások gondolkozása számos lépcsőfokot tüntet föl. A legfőbb fokon állók közül nem egy valóságos parasztapostol. Jellemző a gondolkodásukra pl., hogy a nemzetközi szervezkedést hogyan magyarázzák. Mióta socialisták lettek, mondják, azóta testvérként szeretik még azt is, akit nemzeti-sége vagy más felekezete miatt ezelőtt gyűlöltek. Csak a tanultabbak vallják azt, hogy a tőke minden országban egyenlően zsákmányolja ki őket, tehát a védekezést is nemzetközi alapon kell szervezni. Már nagyon különböző a fölfogásuk a hazát illetőleg. Van, aki jó hazafinak vallja magát; de van, aki megtagadja hazáját. A vallást tudvalevőleg magán ügynek tekintik. Sokan a socialista tanokat hitczikkelyek gyanánt vallják, s így azok a vallást pótolják számukra. Temetést nem ritkán pap nélkül tartanak, s az egyik elvtárs socialisticus imát mond. Jellemzi őket a szoros együttérzés is, mely a közös küzdelemben a munkaadók ellen s a gyakori érintkezés által erősen kifejlődött.

A budapesti pártvezetőség 1889-ben kezdte meg a földművelő munkások közötti bujtogatást. Az előző térítgetés magánjellegű s a budapesti vezetőségtől független volt. A pártvezetők* belátták, hogy földművelő államban a párt csupán az ipari munkásság révén nem tud oly jelentőségre szert tenni, mint Német- vagy Franciaországban. Dr. CSILLAG és KÜRSCHNER

látták először a nagy elégedetlenséget Dömsödön, mire elhatározták a békésmegyei mozgalom megkezdését, és az 1890. évben tartott congressuson, mely a magyarországi nemzetközi socialista pártot létesítette, már két mezőgazdasági munkáskiküldött is volt jelen. Az 1892-iki pártgyűlésen csak néhány, a 94-ikin 16 földművelő vett részt. Ez a congressus ad először kifejezést a magyar földművelőmunkások törekvéseinek. Röviden, a következőket határozták el. Indokolás: A nagybirtok lehetségessé teszi a föld tökéletes kihasználását, mellette a kisbirtok elpusztul, a parasztság elszegényedik. A nagyüzem a haladás: tehát a köztulajdonba átment nagyüzem képezi törekvéseiknek célját. A mai állapotból erre való átmenetet megvalósítani a következő intézmények útján akarják: progressiva adó, olcsó hitel a parasztnak, munkástörvények, létminimum adómentessége, népnevelés a szövetkezeti termelés céljaira: állami birtokokat ne daraboljanak föl, kötött birtokokat államosítsanak; megfelelő munkabér. A mai államtól követelik: a munkásvédőtörvényeket, az egyesületi és gyülekezeti jogot, osztályharczuk folytathatóságát és érdekeik megvédését a nagytőkés kizsákmányolás ellen.

1897-ben tartották az első magyarországi földműves munkáscongressust. Igen fontosak ránk nézve ennek határozatai, mert az arató strikeoknak elvi alapját képezik. Tekintettel arra, hogy a 18-20 órás munka mellett a földművelő munkásság testileg tönkremegy és munkára időelött képtelenné válik: továbbá ezáltal sok munkás kenyerét veszti, mert munka nélkül marad, az átaljában kiadott munkában a munkásokat sokkal jobban kizsákmányolják és tönkreteszik, mintha napszámra dolgoznának; végűi a munkadíjnak természetben való fizetésekor a munkásokat megcsalják: követeli a congressus a 12 órás munkaidőt, bár a végezel a 8 órás; követeli a részes, hetes, hónapos és éves, szóval az összes átaljában adott munkák megszüntetését és helyettök a napszámra munka behozatalát: a robot munka eltörlését, a túlmunka óránkénti díjazását. Követeli végűi minden munkának készpénzzel való fizetését. Vannak még a választói jogra, szabad szervezkedésre vonatkozó és egyéb – részben a 94-iki programma ismétlését tartalmazó – követeléseik; de ezek kevésbé érdekelnek bennünket. Az átaljában vállalt munka, pl. a részes aratás ellen azt hozták

föl, hogy abban egy munkás kettő helyett dolgozik, s így, sokan kimaradván a munkából, a kínálatot növelik s a béreket lenyomják.

A legelső összeütközés a hatósággal Orosházán történt az 1891. évben, mert a csendőrség elvette a május elsejét ünneplő munkáskör »Szabadság, Egyenlőség, Testvériség« fölliratú fehérzászlóját, mire a nép megostromolta a főszolgabírói hivatalt. Csabán is volt zavargás ki nem adott egyesületi alapszabályok miatt. Battonyán pedig amaz év júniusában véres zendülés támadt a kukoricaföldekért szedett robot és uzsora miatt. A kiküldött kormánybiztos határozott föllépésével elnyomta a megújuló kitöréseket. A nép ennek hatása alatt mind erősebben szervezkedett, s, bár a kormány nem hagyta jóvá alapszabályaikat, hatalmas egyesületek keletkeztek, pl. a hőmezővásárhelyi 1894-ben, 1700 taggal. A hatóság azonban házkutatást tartott s az egyesület elnökét letartóztatta, mire hívei a városházát megtámadták, s csak a katonaság tudta szétverni a tömeget. Az ebből keletkezett bűnpör a külföld érdeklődését is magára vont, s, az esetnek vértanúi is lévén, a mozgalom terjedésére további tápot adott.

A szakadás veszélye kezdte azonban fenyegetni a pártot. A czeglédi lókereskedőből többszörös pesti háztulajdonossá lett VÁRKONYI ISTVÁN, a meggazdagodott, de parasztszülőktől származott ember, kitűnő bűjtogatónak mutatta magát. Az egész Felső-Tisza vidékére, Szabolcs megyére kiterjedő mozgalommal óriási pártot szerzett magának, s mivel a párt vezetésével folytonos harezban állott, a 97-iki congressus megszakított vele minden közösséget. VÁRKONYI erre egy másik congressust szervezett saját híveivel és megalapította a független socialista pártot. »Földművelő« című munkáslapja nagy befolyást gyakorolt a népre. DR. SCHMIDT JENŐ csatlakozása meglehetősen magas színvonalra emelte a lapot. Ez okozta vesztét is, mert a lap a földosztás eszméit kezdte terjeszteni, amiért a hatóság VÁRKONYI-t 1898-ban üldözőbe vette; külföldre menekült, de elfogták. Hívei nagyobb részét a nemzetközi socialista párthoz csatlakoztak.

A munkakínálat és kereslet legkevésbé fődik egymást az aratáskor: az előbbi a legkisebbre csökken, az utóbbi a legmagasabb fokot éri el, és, tekintettel a munka sürgősségére, ez a földbirtokosságnak a leggyöngébb oldala, melyet a, bár csak

lazán szervezkedett, munkásság nem késett a maga javára fölhasználni. 1897 tavaszán, a januáriusi congressus határozatából kifolyólag, általános izgatás folyt az aratási szerződések ellen. A munkásság azonban nem a socialismus elveiért, hanem jobb megélhetéseért küzdött. Az aratási szerződéseket a bűjtogatás által okozott izgatottság hatása alatt a munkásokra nézve mégis valamivel kedvezőbben kötötték meg. Az egyezés tehát létrejött, de a feszült viszony továbbra is fönmaradt a munkás és munkaadó közt, és sok jel mutatott arra, hogy közbötnül az aratás előtt fogják a bérharczot megkezdeni. A kormány ennek az országos veszélynek elhárítására számos intézkedést tett. így Mezőhegyesen fölvidéki munkásokból munkástartalékot helyezett el, hogy a veszélyeztetett aratást a kellő időben esetleg ezek végezdhessék, s ennek elégtelensége esetére a kincstári famunkásokból, rabokból egészítsék ki a hiányt. Továbbá elrendelte a munkások fölvilágosítását: hogy t. i. a munkabeszüntetés által idegen munkásoknak nyitják meg az utat, s így még rosszabb helyzetbe kerülnek. Ezek az intézkedések az újabb arató bérharczok ellen elérték a kellő eredményeket; de a 97-iki munkabeszüntetésre úgyszólván semmi befolyásuk nem volt. Ennek az okát a gabona hirtelen megromlásában és a birtokos osztály szervezetlenségében kell keresnünk. A törvény jogot ad a munkásnak arra, hogy elemi csapások esetén a vállalt szerződést fölbontsa. Ezt a szerződésekben is bennfoglalt kikötést érvényesítették a munkások és közbötnül aratás előtt kijelentették, hogy csak sokkal kedvezőbb föltételek mellett hajlandók az aratást elvállalni. A szervezett munkabeszüntetések oly ijesztő hatással voltak a készületlen birtokosokra, hogy a diktált föltételeket elfogadták: néhány uradalom és kiscgazda kivételével megadták a munkások követeléseit. A munkástartalék elenyésző csöpp volt a munkabeszüntetések tengerében. Mindjárt a bérharcz kezdetén 5000 ember tette le a kaszát: hogyan lett volna elég a munkástartalék? A munkások nem egy helyütt a gazda termésének javarészét elvitték magukkal, úgy hogy a birtokosok általában nagy kárát látták a bérharcznak, aminek csak természetes következménye volt a földbirtokosokat védelmező, munkaadó és munkás viszonyát különösen bérharcz esetére szabályozó 1898: II. t. cz. A munkásmozgalom sokkal jelentékenyebbnek bizonyult már, semhogy

a kitörések elnyomásával a munkásügy elintézettnak lett volna tekinthető. E törvény, melyet a socialisták rabszolgatörvénynek körösztöltek el, a következő nevezetes újításokat tartalmazza: Az aratási szerződésben, amennyiben a munkabér a remélt termés bizonyos hányadában van megállapítva, a fizetendő bér kétféleképpen, terményben is, pénzösszegben is megállapítandó. Ez a rossz termés esetére némi kárpótlás a munkásnak. A törvénynek ez az intézkedése tulajdonképpen a sok helyt főnnálló szokásnak törvénytényé emelése volt. Azonban a törvény életbe lépte előtt a munkás esetleg kénytelen volt a rossz termés következményeit aránytalanul viselni; ezentúl a bértartár legalább munkája arányos jutalmát biztosította. A szerződösszegő munkás, valamint a munkaadó ellen egy csomó büntető fogamat tartalmaz ez a törvény. A szerződösszegő munkás visszavezethető, kártérítéssel tartozik. Az a mezei munkás, ki munkástársait szerződösszegésre igyekszik rábírní szintén büntetendő. Kötelezővé teszi a munkás-igazolvány váltását. Csak a hatóság előtt kötött szerződéseket részesíti a már említett védelemben. A törvény természetesen csak aránytalan kis részben segíti elő a munkáskérdés megoldását. A birtokos osztályra meghozta azt a hasznot, hogy az aratási szerződés megkötése esetén bátran nézhetett a munkaadó az aratás elé.

A további mozgalom főleg arra irányúí, hogy az aratási szerződéseket ne kössék meg a munkások, hanem, ha lehet. a napszám fejében való aratást vigyék körösztül, amint azt már a 97-iki congressus elhatározta. A közelmúlt és jelen aratási bérharczoknak is ez a főjellemezőjük.

A megkötött aratási szerződéseket is gyakran megszegik; de a törvény nyújtotta biztosítékok és az állami ménesbirtokokra elhelyezett munkás-tartalék eddig állandóan beváltak. - 1906-ban, például, az 5000 szerződösszegő arató közül az említett intézményekkel annyit sikerüüt a munka tovább folytatására bírní, hogy csak 935 ellen kellett a büntetést végrehajtani. Az 1900-ban tartott hódmezővásárhelyi földműves congressus kimondta, hogy szervezeti tagok csak azok lehetnek, kik lapjáratási igazolványt tudnak fölmutatni. Ez egyszersmind jele annak, hogy mennyire bevált eszköznek tartja a párt a sajtó útján való izgatást. A lapokat csomagszám járatják, s így lehetővé teszik, hogy pl. a kéthetenként megjelenő »Világszabadságot« 1 korona

60 fillérért megkapják. A jelen mozgalmában még egy föltűnő jelenséget állapíthatunk meg: az eddig még nem érintett éves cselédek is csatlakoznak a mozgalomhoz.

A mozgalom terjedésének előmozdításához történeti és gazdasági okokon kívül nem csekély mértékben járul a gyermekkorát élő társadalmpolitikai törvényhozásunk. A mezei munkás elvárhatja, hogy a társadalom, melynek legnépesebb osztályát épen ő képezi, törődjék a sorsával. Már pedig a mezei munkás jelen helyzete ennek épen az ellenkezőjét látszik igazolni.

A munkabérek látszólagos javulására némi világot vetnek a következők: Szentesen 1848 óta a múlt. század utolsó évéig a következő változásokat állapíthatjuk meg: Napszámos emberek keresete 80-100%-kal, a cselédbér, az egész díjazást véve, csak 10%-kal, a cselédek pénzére ellenben 80-100%-kal emelkedett. Az egész országra vonatkozólag a mezei napszám átlaga 1894-től 1903-ig 9.2%-kal javult. A látszólagos emelkedést azonban a pénz vásárlóképességének csökkenése, amely a múlt század második felében ugyancsak nagy volt, a valóságban legalább is ellensúlyozza. A munka- és cselédbérek magassága, az ország egyes megyéit tekintve, körülbelül az illető megye földjének termékenységével arányosan változik. Legnagyobb Torontál-, Csanád-, Csongrád-, Békés- és Győrme gyékben, legalacsonyabb Mármaros-, Udvarhely- és Csíkme gyékben. A mezei munkások rendszertelen elfoglaltságára, akaratuktól független tétlenségük viszonyára igen érdekese k JESZENSZKY IGNÁCZ-nak 1500, mezei napszámból élő, nagy-kikindai családra vonatkozó összehasonlításai.

					Az elfoglaltak száma %-ban
Tavaszzsal	1490 munkás	18 napon	át szánt		100
	334	" 10	" szánt		22
	2196	" 20—22	" tengerit kapál		137
Nyáron	1800	" 8	" arat		118
	1724	" 14	" hord és nyomtat		112
	955	" 6	" tavasziakat arat		60 3
	742	" 24	" csépel		48
	252	" 18	" átalány munkát végez		17
Ősszszel	2196	" 10	" kukoriczát tör		137
	1490	" 18	" szánt-vet		100
	728	" 10	" " "		48
	334	" 22	" átalány munkát végez		22
	402	" 30	" " " "		27

	Hány napot dolgozik évente?	Átlag keresett	Évi keresete	Számuk %,-ban
I. rendű napszámos	242	77 kr.	18634 ft.	22
II. „ „	140	90 kr.	141-11 ft.	48
III. „ „	88	1.40 ft.	12961 írt.	30

A munkások táplálkozása a silány földdel rendelkező Fel-földön a legrosszabb. Különösen gyöngén táplálkoznak a nemzetiségek közül a tótok, ruthének és az oláhok. A földművelésre legkedvezőtlenebb hegyvidékek lakossága árpa, zab és tengeri lisztből készült ételekon s némi tejjel él. Az oláhok és ruthének táplálkozására még a szigorú bojt is nagy befolyással van. A nagy mezei munkákkal összeeső böjtök csaknem képtelenné teszik a lakosságot a munkára. Árva- és Máramarosmegyékben soha, a többi ide tartozó megyékben csak nagy mezei munkák idején esznek húst. A pálinkaivás hihetetlen nagy mértékű. Különösen a tótok közt a napi 6-8 decziliteres adagok a mezei munkák idején általánosak. A vidék mezőgazdasági termelésre alkalmasabb volta szerint a rozsliszt, búzaliszt járul a lakosság táplálkozásához. A csökkenő pálinkafogyasztást pedig a növekvő húsfogyasztással találjuk együtt. Átlag elég jól élnek a szerbek és különösen a németek, kik pedig nem egy helyt hegyes és kevésbé termékeny vidéket művelnek. Legjobb a lakosság táplálkozása Bács-, Békés-, Csanád- és Csongrádmegyékben. Búzalisztból készült kenyér itt a főtáplálék, mely mellé a hús és szalonna járul nagy mértékben: a pálinkaivás csekély, sőt sok helyt semmi. A növényi táplálékhoz szokott tótokon érdekes, hogy, az Alföldre lejöve, mily nagy mértékben fogyasztják a szalonnát. A mezei munkásnép, nem tekintve a tőle fogyasztott gyümölcsöt, ezukrot egyáltalában nem fogyaszt. A többi élvezeti cikkekkel sem él a mezei munkásság. A búját és baját pálinkába ölő nép a bírálatra és ellenállásra serkentő socialismus befogadására kevésbé képes. Vannak persze egyéb tényezők is, melyek a legalantosabb sorban lévő mezei munkásság közt a gazdasági elégedetlenség tanait terjedésükben gátolják, lélektani okok, mint nagyobb mérvű vallásossága, idegen nyelve, elszórt-sága, gyéribb száma, kedvezőbb birtokmegosztás, habár, ezek a körülmények máshol nem tudtak gátat vetni a socialismus terjedésének. Megfontolásra méltó, hogy ott, ahol legnagyobb ok van az elégedetlenségre, a legkisebb mértékű elégedetlenséget találjuk. A nemzetiségi kérdéssel való foglalkozás tölti be lelki

világukat olyannyira, hogy nem marad hely a socialismus tanainak befogadására. Másrészt pedig a nemzetiségi vidékek nagyobb-mértékű kivándorlását tekinthetjük ama biztosító szelepnek, melyen az elhatározásra kész elégedetlenség kiszabadul.

A mezei munkások mai helyzetének tárgyalásakor nem mulaszthatjuk el annak az egyénenként különböző, de nagy vonásokban mégis általánosítható kérdésnek fejtegetését, mely a mezei munkásnak jövő megélhetésével foglalkozik. A józanabb elemek határozott törekvése a birtokszerzés, melyből legalább öreg napjaikban, ha összehúzódva is, de megélhessenek. A könnyelműbb elem azt vallja: majd eltart az állam vagy község, nem halhat meg Magyarországon senki sem éhen. Hogy mai nap gyakran hallunk ily kijelentéseket, melyeknek alapját a minden körülmények közt önérzetes, sőt aristokratikusnak tartott magyar paraszt *jellemében* sehogy sem találhatjuk meg, ezt tisztán a bujtogatok művének tulajdonítani igen könnyű megoldás volna. Mindesetre tárgyi okokban is kell a baj okát kutatnunk. A birtokszerzés és megtartás a mezei munkás számára igen megnehezedett. A paraszt földéhsége fölveri a földek árát, s minél kisebb a megszerzendő birtok, annál nagyobb arányoslag az ára, mert annál nagyobb az iránta érdeklődő kereslet. A népességnek 15.6%-át tevő napszámosok számához elenyészően csekély az a terület, melyet megszerezhetnek. A birtokmegosztás nálunk kis és törpebirtokok szempontjából nagyon kedvezőtlen.

Németországban	a	kettő	együtt,	a	területnek	66%-a,
Franciaországban	»	»	»	»	»	64%-a,
Magyarországon	»	»	»	»	»	52.34%-a.

A birtokszerzés nehézségeihez hozzájárul még, hogy az országnak egyharmad része kötött birtok, melyet legföljebb al-bérletben szerezhet meg a paraszt, amikor tulajdonost és főbérletet egyaránt ki kell elégítenie s a magas bérösszeg már kezdettől fogva lehetetlenné teszi boldogulását.

Sajnos, nemcsak a birtokszerzés, hanem a megtartás nehézségei is erősen nehezdednek az igyekvő mezei munkásra. A hitelviszonyok javulnak az újabb időben, s így a jelzálogteher nem oly nagy súlylyal nehezedik a földszerző törpebirtokosra, vagy kisbirtokossá lett mezei munkásra. Bár a statisztikai adatok azt mutatják, hogy a legjobban eladósodott

középbirtok után a törpebirtok és kisbirtok van legerősebben megterhelve, a kamatlább csökkenése a jelzálog-intézmény törvényhozási szabályozása óta elviselhetőbbé teszi ezt a terhet. Ellenben nem csökkenő, hanem gyarapodó terhet jelent az adók növekedése. Könnyebb áttekinthetés végett ECSERI LAJOS idevonatkozó megbízható adataiból százalékos összeállítást készítettem. Az állami, községi, egyházi adókat, a fogyasztási adók kivételével, összegezve, ezek az adók Csongrádvármegyében a birtok tiszta jövedelmeinek következő százalékát képezik:

	A birtok nagysága kataszt. holdakban	Adója jövedelméhez viszonyítva ‰-ban
Törpebirtok	1·6	38·7% közteher
Kisparaszt	10·5	27·8% >
Paraszt	42	24·1% >
Középparaszt	442	31·1% >
Nagyparaszt	11,332	32 >

Az 1·6 holdas birtokadó terhei:

1. Egyenes állami adó	5—	frt.
2. Általános jövedelmi pótagó	1·50	>
3. Községi adó	3·90	>
4. Útagó	1·50	>
5. Egyházi adó	0·72	>
6. Ártéri adó	2·80	>
7. II. oszt. kereseti adó apa és fiú után	3—	>
8. Ennek községi adója	2·67	>
9. Községi közmunka	0·20	>
10. Párbér	4·55	>

Összesen . . . . . 25·84

A törpebirtok túlnyomó terheit főleg igazságtalan és merev adórendszerünk okozza, mely égetően szükségessé teszi különösen a létminimumnak adótól megmentését. Az európai szárazföldön általánosan elterjedt jelenség, hogy a mezőgazdasági munkások a városokba vonulnak s ipari tevékenység útján akarják megszerezni maguknak a magasabb színvonalú életmódot. Nálunk ez a mozgalom ipar hiányában szintén az ország kárára történik. A földre vágyó kisparaszt és mezei munkás ebbeli óhaját a viszonyok miatt ki nem elégíthetvén, kivándorol, hogy megfeszített munkája révén, és a pénz vásárló képességének különbségét fölhasználván, a megtakarított összeggel-

esetleg idehaza biztosítson magának kedvezőbb életfeltételeket. A kivándorlás kárait ismerjük. Munkáshiány, elnéptelenedés, az ország munkaerejének külföldön való érvényesülése, és így tovább.

A cseléd nem igen él családi életet, mert java idejét a házon kívül tölti el; a mezei munkás már több időt tölthet otthonában, hacsak annak nyomorúságos volta miatt nem ül szívesebben a korcsmában. A nagyobb gyűjtőpontokon együttélő munkástömegek igazán hitvány lakással kénytelenek megelégedni. Nem sokkal különb a cselédek helyzete sem, akik sokszor állati módon kénytelenek együtt élni. A gyermekek sem élvezhetik gyermek-korukat. Kiskorában dajkálja a nála kisebbet, 1-2 évig esetleg iskolába küldik, de a nyarat már a jószág mellett kell töltenie, 1.0-12 éves korától ostoros gyerek, s kanászság, vagy egyéb többé-kevésbé terhes foglalkozás vár rá. A szülők szeretetét nem igen érezheti, gyermekkori ártatlanságát hamar elnyomják följobbvalói, a béres és gazda, s nem ritkán saját szüleinek durvasága. A szülőket, akik igyekeztek tőle mihamarább megszabadulni, nem igen böcsüli: ritka az az előregedett munkás, akit gyermekei támogatnának.

A mezei munkásság mai helyzetével, kilátásaival nagyjában megismerkedvén, még a főbb társadalompolitikai reformtörekvéseket vesszük röviden szemügyre.

Az állam is igyekszik segíteni munkásai sorsán, és, ha e kérdés nem is tartozik a mezőgazdasági socialismus kérdéséhez, mégis kell vele foglalkoznunk, hogy ne csak tisztán kritikai szempontból ismerjük meg a mezei munkásság helyzetét. A társadalompolitikai reformoknak mezőgazdasági irányban igen bő irodalma keletkezett a socialismus terjedésének hatása alatt. Csak a legreálisabb és legsürgősebb reform – terveket bátorodom felsorolni.

A paraszt jövőjének biztosítását különösen a parcellázások és a munkásbiztosítás intézménye mozdíttja elő. Az előbbire nézve még legföljebb az állam és magánosok telepítései képezik nálunk az első kísérleteket. Annyi bizonyos, hogy csakis a szigorú állami ellenőrzés és meghatározott alacsony kamatlábbal dolgozó járadékbankok teljesíthetnek a munkásság nyeresztkedő kihasználása nélkül hasznos szolgálatokat. A magas osztalékra dolgozó parcellázó bankok csak a paraszt föld-

éhségét kihasználva érnek el kétes értékű eredményeket. Az állami telepítésnek és a járadékbankoknak meglesz az a hasznuk, hogy a parasztot a biztos megélhetés fejében helyhez kötik és a munkáshiányt és kivándorlást erősen csökkentik. Idevág még a mezei munkásalakások kérdése is, melyet törvényhozásunk is fölkarolt. Célja, a mezei munkásokat olcsó, egészséges lakással és megfelelő kerttel ellátni.

A gazdasági munkás- és cselédsegélyző pénztár intézménye az, mely nálunk az 1900.: XVI. és, ezt kiegészítőleg, az 1902.: XVI. t. ez. intézkedéséből kifolyólag a munkásokat baleset és rokkantság esetére állami támogatásban részesíti. A gazdasági cselédekre és gépeknél alkalmazott munkásokra kötelezővé tette a tagságot és a tagdíjnak a munkaadó által való fizetését. Baleset bekövetkezésekor orvosi és megfelelő pénzsegélyben részesülnek az illetők: rokkantság esetén havi 10 koronát kapnak, halál esetén pedig családjuk 400 kor. segélyt. A rendszertelen munkabeosztáson segít, hacsak kisebb mértékben is, a mezőgazdasági ipar és népipari foglalkozás. Különösen téli időre biztosítanak keresetet. Kormányaink mindkét intézményt kezdeményezőleg is támogatják. A közmunkáknak állami kezelésben való végzése a munkásokat megóvhatja a vállalkozók nyereszkeskedésétől, mely a munkabéreket igazságtalanul megcsönkítja.

A gyermekmunka megtiltását, a gyermekek kötelező iskoláztatását a munkaadó költségén, mint elemi kívánalmakat, cselédttörvényünk már megvalósította. Csak félő, hogy az iskolák hiánya miatt a törvény nem éri el a kitűzött célt. Egy fokkal magasabb, de szintén idevágó kívánalom a gyakorlati gazdasági nevelés megkezdése elemi fokon. A gazdasági cselédttörvény, mely gazda és cseléd jogviszonyát tüzetesen szabályozza, szintén egy mozzanata annak a tömeges társadalompolitikai törvényalkotásnak, melylyel törvényhozásunk, mint azt a socialismus mai terjedése mutatja, a viszonyok kényszerítő hatása alatt erősen megkésett.

Az idevonatkozó főbb reformterveket és társadalompolitikai törvényeket vázlatosan megismervén, még csak ki akarom emelni a gyökeresebb s nem tisztán munkásvédelmi, hanem gazdasági intézkedések fontosságát. Csak a behatóbb gazdálkodás, mellett várhatjuk azt, hogy a föld mennél több és mennél rend-

szeresebben foglalkoztatott munkáskéznek adjon foglalkozást és e mellett a kor követelményeinek megfelelő megélhetést és jövedelmet. A Nagy-Alföld csatornázás által megszabadulhat égálji rendelleneségeitől, melyek miatt mélyreható gazdálkodás nem folytatható, s az állam, ha kell, kényszer útján is folyják be az ilyen gazdálkodás érdekében; ha nem érhet el eredményeket a nagybirtok útján, folytasson erélyes kisbirtok-politikát. Tartson bármennyig a mezőgazdasági válság, lehetetlen, hogy a megsokszorozódott lakosságú Európának ne volna szüksége húsrá, veteményre, ipari növényekre, gyümölcsre, baromfira, tojásra, tejtermékekre és a mélyreható gazdálkodásnak számtalan egyéb termékére. Magyarország közelléte az európai fogyasztó piacokhoz és Alföldjének mesés termékenysége oly kiváltságos helyzet, melyet ki nem használva, a szaporodó mezei munkásságnak főleg a kivándorlás marad menedékül, vagy, ha erre nincs anyagi ereje, a socialismushoz csatlakozik, mely legalább a pillanat eredményeit és egy szebb jövő csalóka reményét nyújtja neki.